

Jedlik Ányos útinaplója (Ausztria és Csehország, 1835. augusztus 6–28.)

Lelőhely: a Pannonhalmi Főapátsági Könyvtár Kézirattára BK. 184/I. 1. 9. sz. fondja.

Közreadta és jegyzetekkel ellátta: Székács István

6^{dik} August 1835

[Pozsony – Bécs]²

El indultunk Posonybul *Bécsbe*³, én Banovitsal⁴ be szálltam a 'Stadt Londonba⁵, itt többféle tárgyat be vásárolván, 's részint magunkat mulatván⁶ maradtunk három napig. Érdemes kis történet eset [!] velem[,] midőn a 'Graphit's praeparaten Depót⁷ kérdeztem.

9^{dik} Aug.

[Bécs – Wolkersdorf – Poysdorf – Feldsberg]

Nyoltz órakor reggel az Oroszleány⁸ vendégházbul Stellwagen-nyon⁹ több hozánk [!] hasonló bécsi utasok társaságában el indultunk Poisdorf¹⁰ felé, a' kocsi nagyon rázot [!], 's talán ez által sok nevetségre ada alkalmatosságot. Ebédeltünk *Wolkersdorfban*¹¹. Meg érkezünk *Poisdorfba* 7 óra felé,

¹ Jedlik 1834 után 1835 augusztusában ismét utazást tett Ausztriában barátjával, rend- és tanártársával, Mann Emiliánnal, ezúttal Csehországban is jártak. Bécsből indultak Brünn felé, felkeresték Drezdát, majd Teplicén át Prágába utaztak, és onnan érkeztek vissza az osztrák fővárosba. (Vö. MAYER 2010, 91. o., 162. o., 163–164. o., FERENCZY 2000, 21–23. o.) Jedlik útítársa, Mann Emilián János (1797–1876) bölseleti doktor, történelemtanár, utóbb a felső-ausztriai lambachi bencés apátság perjele volt. Teológushallgatóként Pannonhalmán tanultak együtt, majd mindketten tanították Győrött a rendi növendékeket. Pozsonyba egy év különbséggel kerültek, Mann 1830-ban, Jedlik 1831-ben. Három közös újtújról tudunk, az első kettőről Jedlik készített naplót, de mindkettő befejezetlen, mert a bejegyzések véget érnek a hazatérés leírása előtt.

A lábjegyzetekben az egykor Ausztriához tartozó, az Osztrák–Magyar Monarchia felbomlása után cseh fennhatóság alá került városok mai nevét is feltüntettük.

Az eredeti írásképet – a filológiai hűségre törekedve igyekeztünk megőrizni: az *szsz* kettőshangzó formáját, illetve az aposztróffal ellátott névelőt és kötőszót (a', 's) meghagytuk; ahogy az előtte álló szót az *is* kötőszóval összekapcsoló kötőjelet is. Az eredeti szöveg helyesírásán csak az érthetőség céljából változtattunk, így kítettük az elmaradt ékezeteket, az előforduló mondatkezdő kisbetűket nagybetűre cseréltük, illetve a tagoláshoz szükséges vesszőket és egyes hiányzó betűket szögletes zárójelben tüntettünk fel. A hosszabb mondatokat a szöveg könnyebb értelmezését segítő több mondatra tagoltuk.

Jedlik útinaplójának nyelvhasználata jól tükrözi szülőföldje, a csallóközi–szigetközi nyelvjárás csoport és a nyugati palóc nyelvjárási régió határán fekvő vidék, illetve a tágabb értelemben vett palóc nyelvjárási tömb hangtani, alaktani, szóképzési sajátosságait. A jegyzetek közt jelöltük a beszélt nyelvből származó, írásban is megjelenő hangtani és alaktani jelenségeket, illetve a tájnyelvi szavakat.

² Az utazás során felkeresett vagy érintett városok nevét a bejegyzés dátuma után szögletes zárójelben tüntettük fel.

³ Jedlikék úti céljait a bejegyzésekben dőlt betűvel emeltük ki.

⁴ Bánovics Szulpic Alajos (1801–1868) bencés szerzetes, gimnáziumi tanár. 1834–50 között Pozsonyban tanított, később bakonybéli perjel és jószágkormányzó (1852–55), 1855-től haláláig a pápai bencés rendház főnöke, 1864-től a gimnázium igazgatója is. Végrendeletében nagyobb összeget hagyományozott a szegény sorsú és tehetséges diákok segélyezésére, jelentős könyvtára az iskolát gyarapította. – Nevében Jedlik a kettős betűt a *ts* feletti vonással jelölte.

⁵ Az egykori Zur Stadt London ('London városhoz') hotel (Fleischmarkt Nr. 684), ma Hotel Post (Fleischmarkt 24) Bécsben.

⁶ A *mulat* jelentése: (társaságban) kellemesen eltölti az időt.

⁷ Graphitpräparaten Depo[nie] (*német*): grafitkészítmény-lerakat. – Jedlik talán a galvánelembé való szénlemez alapanyagaként érdeklődött a grafit iránt.

⁸ Oroszlán. – A szóalak magyarázata: „A köznép, midőn szebben akar szólani, így ejti, oroszleány, mintha oly véleményben volna, hogy öszvetett szó az orosz és leány részekből. Megvan t. i. népünkben azon okszerű tulajdonság, hogy értelmesen akar beszélni, honnan nem egyszer az történik rajta, hogy midőn a szónak eredeti jelentését nem tudja, helyette olyat használ, melynek valamely értelme van...” (*oroslán, oroslány* címszó. In: CZUCZOR Gergely–FOGARASI János: *A magyar nyelv szótára*. IV. kötet. 1867.)

⁹ Stellwagen (*német*): társaskocsi. – A Jedlik által toldalékolt alak (ejtsd: *stelvágenyon*) az *n > ny* átmenet példája, amely a középpalóc és az Ipoly vidéki palóc nyelvjárás hangtani sajátossága.

¹⁰ Helyesen: Poysdorf.

¹¹ Helyesen: Wolkersdorf. Mai teljes neve: Wolkersdorf im Weinviertel.

itt négyen öszve álván [!] Steyerkocsit¹² fogadtunk 5 forinton¹³ Feldsbergbe¹⁴, az út hegyes völgyes, egy kevéssé kellemetesebb[,] mint Bécstül Poisdorfig. Út közben véltük a' holdat feljönni, azonban nagy tűz vala egy közel levő faluban, mely 100 numerust¹⁵ megemésztett. Meg érkezünk *Feldsbergbe*[,] vacsoráruul gondolkoztunk, 's a vendég fogadás jól el készített¹⁶ fiatal nyullal meg felelt kívánságunknak. Jól aludtunk a palaczkás¹⁷ ágyunkban,

10^{dik} Aug.

[Feldsberg – Vacsen (?) – Grenzgeberg (?) – Eisgrub]

2 fertály nyolczra¹⁸ fel kelvén reggelit vettünk¹⁹, és a bécsi utas társainkat aludni engedvén ki mentünk a Reissten²⁰ nevezetű vadaskertbe[,] a hol gyönyörű stylusban épült gloriétát²¹ mindenkép [!] megvizsgálván, a' tájéket²² körül nézegetvén vissza indultunk /:itt rettentő szelet kell vala kiálnuk [!]:/.

Ezután meg néztük a kastélyt²³[,] szép[,] szép, de még-is nem különös, a' képek nem válogatottak, a székeknek egy része hatyru tollakkal vagyon töltve. A kutya tenyésztést²⁴ meg nézni nem tartottuk érdemesnek. Itt egy barátságos Czimmervarterné²⁵ volt a mutogató²⁶. Vissza tértünk a' szállásunkra[,] jószágunkat²⁷ öszve raktuk[,] kis ebédet parancsoltunk, melly alatt panaszolkodtunk a' kocsmárosnének[,] hogy palaczkás²⁸ ágyat adot [!], ő csudálkozott rajta, mivel[,] mint mondá[,] nem rég egy Wanzenmachernek²⁹ 4 huszast fizetett az ura, mi a timsót³⁰ javasolván neki[,] természetesnek találtuk[,] hogy a Wanzenmacher fáradsága után egy két palaczka találtassék. Ebéd alatt jó társaságunk vala, t. i. egy a' Edel Fanihoz³¹ hasonló kisasszony, annyostul³², beszélgettünk [!] egyrül másrul[,] velünk barátságos leve. ~ Ebéd után hátunkra vettük butorinkat³³[,] meg

12 Stájerkocsi; német neve *Steuerwagen* ('kormánykocsi'), tehát etimológiailag nincs köze a *Steier* ('stájer') népnévhez. A járművet két ló húzta, és nyolcan utazhattak benne négy sor ülésen.

13 A konvenció forint (németül: Gulden Conventions-Münze, röviden Gulden C. M.), más néven rajnai forint (rénes forint, rénus forint stb.) vagy birodalmi forint 1753-tól 1858-ig volt forgalomban.

14 Ma Valtice (Csehország), 1919-ig Ausztriához tartozott.

15 Numerus (*latin*): szám. – Valószínűleg arról van szó, hogy a tűzvészben száz telek- vagy házsám alatt álló épület semmisült meg.

16 Az *i* ~ *é* (készített ~ készített) hanghelyettesítés (nyílt *é*-zés) jelensége a Kisalföld déli peremén jellemző nyelvjárási jelenség.

17 Poloskás. – Palacka: észak-magyarországi tájszó.

18 Fertály (*német* >): negyedóra. – Két fertály nyolczra: „kétégyed” nyolczra, tehát fél nyolczra.

19 (Meg)reggeliztünk.

20 Rajstna (Reisten) domb: ma Homole, a Valticétől (Feldsberg) 1,6 kilométerre délnyugatra emelkedő 280 méter magas domb.

21 A dombon 1817–23 közt romantikus-klasszicista stílusú kolonnád (oszlopsor) épült. Bár a kilátóként is szolgáló építmény mintája a bécsi schönbrunni kastély kertjében álló gloriétta volt – ezért nevezi Jedlik is „gloriétta”-nak –, középső részén nem üvegezett terem vagy pavilon található, hanem diadalív.

22 Tájat.

23 A Liechtenstein hercegi család által a 17. század végén barokk stílusban építtetett valticei (feldsbergi) kastély.

24 Tenyésztett kutyák telepe.

25 Zimmerwärter (*német*): szobafelügyelő, szobaszolga, szobainas; előkelő házak lakóinak, vendégeinek kiszolgálására szerződtetett alkalmazott.

26 Ti. aki a kastélyt megmutatta Jedlikéknek.

27 *Itt*: holminkat, csomagjainkat. – A *jószág* régies, népnyelvi jelentése: vagyontárgy; használati tárgy.

28 Poloskás.

29 Wanzenmacher (*német*): poloskairtást végző szakember.

30 A legismertebb timsó a kálium-alumínium-timsó vagy kálium-alumínium-szulfát ($KAl(SO_4)_2 \cdot 12H_2O$); összehúzó hatású, fehéres, kristályos anyag, vizes oldata savas kémhatású. Vérzéscsillapításra, fertőtlenítésre, bőrcserzésre használják.

31 A német névforma Franziska vagy Fanny Edel, a magyar Edel (ejtsd: *édel*) Franciska vagy Stefánia, személyét nem sikerült azonosítani.

32 Anyjával együtt.

33 A *butor* régies jelentése: batyu; útipoggyász, csomag(ok). A Czuczor–Fogarasi-féle értelmezőszótár szerint: „1) Azonos *bugyor* szóval, lágyan, *bútyor*; am. csomóba, kötött, lepedőbe takargatott holmi, máskép: *batu*, *batyu*, *motyó*, *poggyász*, *ponyecz*. *Háton czepelni a butort. Mindene belefér egy butorba*. Ebben hordozzák a vándor életet élők minden czeleczulájokat, holmijokat.” (CZUCZOR Gergely–FOGARASI János: *A magyar nyelv szótára*. I. kötet. 1862)

indultunk, Belveder³⁴ felé, falu végén ismét láttuk az említett ebédlő társnéinkat; azután a falun kívül szekerkénket³⁵ öszve rakván magunkat a' könnyebb utazásra készítettük. Midőn foglalatoskodnánk[,] az említet³⁶ [!] aszszonyosság leányostul mellettünk kocsizván meg állott, és nagyon szivessen³⁷ kocsijába invitált *Eisgrubig*³⁸, mi okul adván[,] hogy még addig több ut mellett levő nevezetes tárgyakat meg akarnánk nézni, szivességit meg köszöntük, és kis kocsinkon utunkat örömmel folytattuk. Egy mészáros tudatlanságából a *Rendesvous*³⁹, és Belvedért el mellőztük; a *Vacsennál* [?]⁴⁰ le térvén az útrul *Grenzgebey*⁴¹ fele indultunk, a' tót⁴² gyerekek utasítása⁴³ szerint szekerkénkel együtt egyenesen be mentünk a' kertbe, itt a kertész[,] barátságos ember lévén[,] meg mutatta az emberi észnek, és mesterségnek remek munkáját, illy szépséget nem könnyen lehet képzelni. A *Grenzgebey* közepén meg[y] az Austria és Moravia⁴⁴ határa, ismét szép kilátás vagy a tó hosszába egész az Appollo templomáig⁴⁵, melyet tudatlanok *Napoleon* templomának is neveznek. Ebbe a tóba láttunk egy nagyon könnyű[,] hat evező⁴⁶ legényre készült [!], és minden féle vánkusokkal, és más e félékkel el látott ladikot⁴⁷, mellyel sokkal gyorsabban lehet haladni, mint az anglus paripákkal. — Innét mentünk a' Fischer hüttebe⁴⁸, hol egy fiatal tót ember mutatta meg a' nézni valót. Ennél egy kis kenyeret, és jó vizet vettünk magunkhoz. —

Ezután jöttünk a Circusba, mely a [RAJZ] formájátul kapta nevit. Itt öszve jöttünk a bécsi utazó társainkkal, kik szekerkénket csudálták, és helyben hagyták⁴⁹. Ők előre kocsizván mi követtük őket; az után meg néztük a' Kühstalt⁵⁰[,] egy szépen épült gömbölyű ebédlő, ebben mindenféle cserép és porcellan mesterséges edények találtattnak [!], nevét onnit⁵² vette, hogy az üveg ablakokon keresztül a' körben álló teheneket lehet szemlélni. — Ezután nagyon homokos úton által törtettünk Appollo templomába, melynek tetejére fel lehet mászni, én a' nagy szél, és gyenge lajtorja

34 A Lichtenstein hercegi család Belvedere nevű kastélya Valticétől (Feldsberg) északra, mely 1802–1806 között nyári tartózkodásra épült.

35 Alighanem az előző, 1834-ben Ausztriában tett utazásuk tapasztalatai vezették Jedliket és Mannt arra, hogy a szebb vidékeket rövidebb távon érdemes gyalog bejárni, nem pedig a robogó lovaskocsik ablakából szemlélni. Hogy ilyenkor ne a vállukon kelljen cipelniük, csomagjaik szállítására szétszedhető kis kocsit vittek magukkal (olyasféle lehetett, mint manapság a kerekesek bevásárlótáskák), amelyet felváltva húztak. Jedlik valószínűleg nem sokkal indulásuk előtt Pozsonyban készítette, talán saját tervei alapján. Különös, újszerű és praktikus alkotmánynak kellett lennie, ha jártukban-keltükben ekkora csodálkozást és elismerést keltettek vele falun és városban egyaránt. Megelégtelve a túlzott érdeklődést, vagy ha olyan helyre értek, ahol nem akartak feltűnést kelteni vele, illetve a terep alkalmatlan volt a kocsik használatára, szétszedték, és csomagjaikkal együtt a vállukon vitték. (FERENCZY 2000, 21–22. o.) – A *szekér* – *szeke* típusú névszótövekben az *e-s* megfelelés (tehát a todalékolt alak váltóhangjának, szó végi rövid hangzójának megjelenése az alapszóban) a közép-, a déli és a keleti palóc nyelvjárásra jellemző alaktani jelenség.

36 Említett.

37 A mássalhangzók magánhangzóközi helyzetben történő megnyúlása (*szivesen* > *szivessen*) a csallóközi–szigetközi nyelvjárás csoportra jellemző hangtani jelenség.

38 Ma Lednice (Csehország).

39 Rendezvous (Diana szentélye): 1810–1812 között J. L. Hardtmuth tervei alapján épült romantikus, római diadalívet utánzó, reprezentatív erdei épület, empire stílusú díszteremmel, homlokzatán vadászjeleneteket ábrázoló domborművekkel, mintegy 1,5 kilométerre Valticétől. Eredetileg a vadászatot részt vevő arisztokraták találkozóhelyéül szolgált, erre utal francia elnevezése.

40 A helynevet nem sikerült azonosítani.

41 Grenzgebiet (*német*): határvidék / Grenzgebäude / Grenzgebäu. Ti. Ausztria és Morvaország határvidéke.

42 Itt: cseh; Jedlik valószínűleg általános értelemben ('szláv') használta a kifejezést.

43 Utasítása. – Az *i ~ é* hanghelyettesítés (nyílt *é*-zés) a Kisalföld déli peremén, a mássalhangzók magánhangzóközi helyzetben történő megnyúlása a csallóközi–szigetközi nyelvjárás csoportra jellemző hangtani jelenség.

44 Morvaország (Morava): történelmi táj Csehországban, a Morva folyó mentén. Jedlikék utazása idején a Habsburgok birtokolták.

45 A templom egy dombon (220 méter a tengerszint felett), empire stílusban, 1817–1819-ben épült. A központi relief a napszekeken ülő Apollón istent ábrázolja a múzsák kíséretében.

46 Evező.

47 Feltehetőleg egy regattaféléről van szó.

48 Fischerhütte (*német*): halászház, halászkunyhó.

49 Helybenhagy: (meg)dicsér, elismer.

50 Kuhstall (*német*): tehénistálló.

51 Az *ly* helyetti *l*-zés a nyugati palóc nyelvjárásra jellemző hangtani jelenség.

52 Onnét.

miatt egészen nem mentem fel; erről a' kilátás *Grenzgebey* felé felséges. —

Innét mentünk szekerkénkel *Eisgrub* felé, a falu vígén⁵³ le ülven szekerünket széllé szettük⁵⁴, hátunkra vivén⁵⁵ butorinkat szekerkénk magasztalása közben be értünk a' vendégházba, szobát kértünk, uzsonnáztunk, és ki mentünk a kertet meg szemlélni, ezt leírni szépségiben lehetetlen, ezt csak látni kell, különösen⁵⁶ érdemes benne maga a kastély⁵⁷[,] melyet a Herczeg jelenléte miatt néznünk nem lehetett; azután a' Chinai ház, hat Chinai selyemre festett originalis⁵⁸ képekkel, ezeknek ára 36,000 pengő pénz vala; A török torony alatt négy szoba törökösösen török készítményekkel el látva; a torony maga 36 öl⁵⁹ magos és 302 gradicos⁶⁰, innét⁶¹ a kilátás felséges. **[RAJZ]** Ezenkívül vagyon még ezen kertbe egy barlang és víz mesterség⁶², római formára épült vízi csatorna /:aquaeductus⁶³:/, római kapu, vízajtó műhszer⁶⁴, fürdőház. A kertben levő viz minden héten kétszer meg újéttatik⁶⁵. —

El fáradván az egész napi járásban kocsikánknak vasait bőrrel be huzattuk, vacsorát parancsoltunk, és le fekünni⁶⁶ készültünk. Vacsora alatt ismét öszve jöttünk előbbi társainkkal; aludtunk nyolc óráig⁶⁷.

11 Aug.

[*Eisgrub – Auspiz – Gr. Niemsitz – Nuszlan – Sellovitz – Brünn*]

Elindultunk 9 óra előtt, falun kívül kocsinkat rendbe szedvén ebédre el értünk *Ausspizre*⁶⁸, a hol az Emilian⁶⁹ atyafiait fel kereste, ebéd alatt a' szomszéd faluba tűz támadott; itt a' kocsmárosnak helyes leányai vannak, nevettek, hogy kettőnek a' nevit el találtam. Ebéd előtt a Priklaba egy huszár szekerkénket csudálván azt a' dicséretet adá, hogy nem csak a' német okos[,] hanem a' magyar-is. — Ebéd után az Emilian atyafija bennünket meglátogatott, és a' falun kívülig el késért, itt helyre állítván kocsinkat, rosz⁷⁰ uton folytattuk utunkat, egy embert, ki éppen kövecsezte az utat, meg intettünk[,] mért rontya el az utat, ő azt felelte[:] Ich bin unschuldig⁷¹; bizonyította⁷², hogy ámbár mindig az uton vagyon[,] soha sem látott olyan szekeret, mondtuk neki[,] hogy englische Wagen⁷³, 's ő boszorkodva említi[,] hogy minden ujat, és jót englischnek neveznek, pedig wer weis wo der Wagen gemacht war?⁷⁴ —

Tovább értünk *Gr. Niemsitzbe*, be mentünk szekerünkkel a vendég szobába be mentünk, ott a

53 Végén.

54 Széjjelszedtük, szétszedtük.

55 Vévén. – Az *onnít, vígén, vivén* alakok a nyugati palóc nyelvjárási régióra – benne Szímőre, Jedlik szülőfalujára is – jellemző zárt *i*-zés (*é > í* hangváltás) példái.

56 A mássalhangzók magánhangzóközi helyzetben történő megnyúlása (*különösen > különössen*) a csallóközi-szigetközi nyelvjárás csoportra jellemző hangtani jelenség.

57 A Liechtenstein hercegi család – a windsori palota mintájára – épített kastélya, óriási parkkal, tavakkal különböző kisebb műépületekkel (múzsatemplom stb.).

58 Eredeti (*latin*).

59 Öl: régi hossz mértékegység, 1,896 méter. – 36 öl körülbelül 70 méter.

60 Grádics (*latin >*): lépcső(fok).

61 Nehezen olvasható szó, esetleg: *ismét*.

62 Vízi mutatvány, furfangosság.

63 Csatornahíd; az ókori rómaiak távolsági vízvezetéke (*latin*).

64 A víz hajtóerejét felhasználó szerkezet.

65 A bejegyzésben szereplő *emlétt, utaséttása, készéttük, készítményekkel, újéttatik* alakok az *i ~ é* hanghelyettesítés (nyílt *é*-zés) példái, amely a Kisalföld déli peremére jellemző nyelvjárási jelenség.

66 A *fekünni* alak a hátra ható hasonulás példája.

67 Ti. másnap reggel 8 óráig.

68 A szó másik olvasata: *Augspizre*.

69 Ti. Mann Emilián, Jedlik útitársa.

70 Rossz minőségű.

71 „Ártatlan vagyok.” (*német*). – A kéziratban az *u* betű fölött ~ vonás.

72 Bizonygatta.

73 Angol kocsi (*német*). – Abban az időben főként Angliában már nagyon elterjedtek a könnyű szerkezetű, de még nem cső vasalkatrészekből összeállítható kocsik, kerékpárok, s Jedlikék „szekerkéje” is ezek mintájára készülhetett. (FERENCZY 2000, 22. o.)

74 „Ki tudja, hol készült ez a kocsi?” (*német*).

huszár bajtársának mutatta szekerünket; a korcsmárost meg akartuk fogadni[,] hogy Brünnbe vinne el bennünket, úgy látszott[,] hogy sokat kért[,] gyalog folytattuk⁷⁵ utunkat; hozzánk kapcsolta magát egy uradalmi tiszt, ki utunkat rövidíteni akarván a' rétekre, 's répa földekre vezetett, a' hol a' szekerénkel nem kevés bajjal halladtunk, míg⁷⁶ az utra esmét ki irtünk. El bucsúztunk a' jó akaratú, de nem nagy belátású⁷⁷ tisztul /:mert szekerünket a gőz kocsihoz hasonlítá⁷⁸:/[.] és egy *Nuszlan* nevezetű falun keresztül húzta az Emilian kocsinkat, az egész faluban csipöltek⁷⁹, minden pajtából ki futottak[,] a csiplők csudálták szekerünket, mentegették magokat, hogy ők még ez illyest nem láttak, a' kömévesek le ugráltak állásaikról⁸⁰, utza közepire futottak, 's addig néztek utánnunk, a' meddig csak láttak. Én nem győztem velek totul beszélni⁸¹; helybe hagyásaikat⁸² ki halgatni⁸³. Ezen a' napon *Szellovitzon* vásár vala[,] sok mindenféle ember előnkbe jöve, mindegyik⁸⁴ meg állott, vissza fordult, nevetett, csudálkozott, mi is neveltünk, őket a' tárgy czélerányosságáru könnyen meg győztük, s nem egyszer décséreteiket ki halgattuk. Egy öreg ember barátságosan ki kérte[,] hogy szekerénket huzhassa, sajnálta[,] hogy ő fiatal korába vásárookra járván butorát⁸⁵ oly nehezen hátán hordozta, midőn illy módon sokkal könnyebben vihette volna. Egy tragacsos⁸⁶ aszszony jött előnkbe több emberek, aszszonyok társaságában vásárrul, midőn bennünket meg látá[,] azt mondá[:] *no jo!* 's én hamarjába azt felelém:⁸⁷ *csó! sag je to lepsé jako vossé tragas,* 's az egész társaság aplaudált⁸⁹.

El értünk *Sellov[it]zig*, mivel itt vásár volt, nem akartuk az egész tömeget magunk után indítani, szellé szettük szekerünket. A korcsmánál vásáros szekerekre találtunk, és egyet meg fogadtunk[,] ez egy bábos⁹⁰ társaságában zötyögős uton lán el vitt bennünket *Brünnbe*. Az ut nagyon alkalmatlan vala, a' bábos olvasot[t], 's tapasztalt embernek lázott, csak azt csudáltam[,] hogy ő-is a' lán ül, nekem a' nadrágom harmadfél⁹¹ óra mulva ki kopott. — *Brünnbe* értünk[,] a legközelebb levő kapun⁹² be nem mehettünk, mert azt csinálták, fél várost meg kelle előbb kerülnünk. Beszáltunk a Sas vendégházba.

12 Aug.

[Brünn]

Más nap magunkat rendbe szedvén, reggeliztünk a Krautmarkti kávéházba /:itt a kávé csak 14 x⁹³:/[.] azután meg látogattuk a' Bartelmus Linát⁹⁴, ki[,] midőn be irtünk[,] bennünket mindgyárt meg

75 Az *ly* helyetti *l*-ezés a nyugati palóc nyelvjárásra jellemző hangtani jelenség.

76 Míg.

77 A *belátás* jelentése itt: bölcsesség, eszesség, észbeli képesség.

78 Bizonyára a kocsi vasalkatrészei vezették erre a helytelen hasonlatra. (FERENCZY 2000, 22. o.)

79 Csépeltek.

80 Állványaikról.

81 Jedlik szülőföldjén, Nagyszombati iskolai éve alatt és Pozsonyban is a szlovák nyelvi közeg mellett vagy abban élt, így valamelyest megtanulhatta a nyelvet. (Ld. MAYER 2010, 90–91. o.)

82 Helybenhagyás: elismerés, dicséret.

83 Végighallgatni.

84 Első *g* felett $\bar{\text{v}}$ vonás a *ggy* kettős hangzó rövidítéseként.

85 Batyuját, összecsomagolt áruját.

86 Tragacs: targoncaszerű, egykerekű szállítóeszköz.

87 A kettőspont jele [r].

88 A naplóban e bejegyzéshez Ferenczy kézírásával papírszelet van mellékelve, rajta a szlovák szöveg és a magyar fordítás: „Micsoda! Mond van ez jobb (szebb?) mint ti tragacs!” (Mayer Farkas jegyzete.)

89 A latin *applaudo* igéből: megtapsolta; tetszését, helyeslését kinyilvánította.

90 Mézeskalácsot, mézesbábót készítő és árusító iparos, kereskedő. (Vö. CZUCZOR Gergely–FOGARASI János: *A magyar nyelv szótára*. I. kötet. 1862.)

91 Két egész és a harmadik fele, tehát két és fél. Vö. *más(od)fél*.

92 Tí. városkapun.

93 14 x: 14 krajcár. – A krajcárt általában *kr*-nek vagy *xr*-nek jelölték, illetve kézírásban sokszor csak *x*-szel rövidítették.

94 Bartelmus család: Jedlikék egyik rendtársának rokonai éltek Brünnben, ők segítettek a szálláskeresésben, és kísérték Jedlikéket a vidéket bejárva. – Karoline Bartelmus (1817–1903), esetleg Karoline Anna Nepomuceno Bartelmus (1819–1847).

ösmert, le ültünk, 's még⁹⁵ annya[,] testvérje haza jöttek[,] sokáig mulattunk⁹⁶, meg szemléltük a' mázos vas edények fabricáját⁹⁷. Ebédre vissza⁹⁸ tértünk szállásunkra, ebéd után a' Bartelmus Lina egyik testvérje bennünket a' városba körülvezetett, azután kimentünk a Zemanek kertyebe[,] itt uzsonnáztunk, ismét egy kis posztó fabricát, mely gőzönyel⁹⁹ [!] munkálkodik[,] látogattunk meg, meg néztük az Augartent-is; tovább a' Frauensberget, mely a többi között figyelmet érdemel, itt áll a Napoleon meg győzete után szép obeliscus is. Eddig hét óra levén theatrumba mentünk, szépen jádzodtak, de kevés volt a' néző. Vacsoráltunk a' szállásunkon. Vacsora után egy kevéssé meg néztük az utzákat, és akkor kezdék a lámpásokat ojtogatni[,]¹⁰⁰ mivel a' hold fel jöve.

95 Míg.

96 Társaságában kellemesen töltöttük az időt.

97 Fabrica (*latin*): gyár.

98 Az *sz* fölött $\bar{}$ vonás a *ssz* kettős hangzó rövidítéseként.

99 Gőzöny: gőzgép. A nyelvújítási szó Széchenyi István szóalkotása (1835). (Szily Kálmán: *A magyar nyelvújítás szótára*. II. kötet. 1908, 467. o. *Gőzkocsi* címszó alatt.)

100 Oltogatni.

13. Aug.

[Brünn]

Reggel a templomokat látogattuk, a Pál templomába dupla csiga gradics¹⁰¹ vezet a toronyba, gradicsok száma 86[,] de mindegyik igen magas, 's a' fel menetel alkalmatlan, fellülről a' kilátás szép; öreg templom-is szép, kívül gothicus, belülről újabb izlésre¹⁰² változtatva, nincs tornya. Voltunk a' Brüni muzeumba-is, midőn az udvarba be értünk[,] már sok kíváncsira találtunk, be vezetett bennünket egy Kmety¹⁰³ forma csunya ember, ki az üres explicatiojáva[1]¹⁰⁴ nagyon terhemre volt. Több szobába találtattnak a' ritkaságok, de mind ezek annak, ki bécsi museumokat látott[,] még sem ritkaságok, érdekesek mind azon által, mivel láthatni, a' Bruni¹⁰⁵ tudományos állapotját bennük. A physicalai műszerek kevés, 's nagyobb része rossz villány¹⁰⁶ műszerekbül, és sok batteriából¹⁰⁷ áll, holott¹⁰⁸ egy üveget¹⁰⁹-is alig tudtak meg tölteni. A természeti gyűjtemény leg szebb[,] de minden rend nélkül vagy on el rakva. —

Ebédre Bartelmusékhoz siettünk[,] itt meg kelle szekerkénket, paraplénkat¹¹⁰ mutogatnunk, ebédnél sokáig ültünk minden félírlől beszélgetvén; ebéd után egyik a Lini¹¹¹ testvérjei közül[,] August¹¹² el vezete bennünket a' leg nagyobb posztó fabricába¹¹³, itt sok volt a' nézni való, az volt a' leg szebb, hogy a nagy szálákba¹¹⁴ el helyheztetett gyapju elkészítő¹¹⁵, fonó és kallózó[,]¹¹⁶ nyiró szerszámok mind egy göz machina¹¹⁷ által eleven mozgásba tartatott; az egész fabrica gázzal¹¹⁸ világittatik. — Még¹¹⁹ a' fabricába mulattunk[,]¹²⁰ rettentő villámlások között megnyíltak a' felhők, és nagy mennyiségű eső hullottak. — Midőn az eső le csillapult[,] Bartelmusékhoz vissza mentünk, el búcsúztunk, és theatrumba siettünk, hol az Unbekannte operát adták, szépen, s jól énekültek¹²¹.

101 Csigalépcső.

102 Ti. barokk stílusban.

103 Személyét nem sikerült azonosítani.

104 Explicatio (*latin*): magyarázat, fejtegetés.

105 Brünni.

106 Villamos, elektromos.

107 Bateria (*francia*): villamos telep; galvánelem.

108 Ahol; azon a helyen.

109 Ti. üvegtárlót.

110 Paraplé (*francia > német*): esernyő.

111 Karoline Bartelmus.

112 August Bartelmus (1810–1891).

113 Posztógyár, textilgyár.

114 Szála (*olasz > német*): terem.

115 Az *i ~ é* (*elkészítő ~ elkészítő*) hanghelyettesítés (nyílt *é*-zés) jelensége a Kisalföld déli peremén jellemző nyelvjárási jelenség.

116 Kallóz: gyapjúszövetet tömörít, tartósabbá tesz; ványol.

117 Gőzgép.

118 Gázal, a *z* fölött $\bar{}$ vonás a kettős hangzó rövidítéseként.

119 Míg.

120 Töltöttük az időt.

121 A szótagzáró *l* előtti magánhangzó módosulása (*énekel > énekül*) a közép-dunántúli–kisalföldi nyelvjárási régióra, így a nyugati palóc csoporttal határos csallóközi–szigetközi nyelvjáráscsoportra is jellemző hangtani jelenség.

[Augusztus] 14

[Brünn – Eva luka (?) – Stirhölle (?) – Blansko]

Reggel számot vetettünk¹²² vendégfogadásunkkal[,] [és] a Bartelmus Traugottal¹²³ gyalog meg indultunk 8 órakor *Blanzko* felé, elein az utunknak eső esett, az ut tapadás vala, de nem sokára kitisztult szép utunk volt; hegyek között majd mély¹²⁴ utakban, majd szép völgyekben, 's fok¹²⁵ [!] alatt siettettünk inasinkat, egyszer kétszer vízzel vagy sörrel s[z]omjuságunkat oltogattuk, csak ugyan sokára[,] egy óra felé el értünk, egy vas olvasztó kemenczét, innét tovább utazván el jöttünk az Eva lukához, tovább pedig Stirhöllehez, mely egy barlang, két gyermek szürkös¹²⁶ fenyőt gyujtván[,] bennünket a' barlangba be vezetett, ez hol tágossab¹²⁷, hol szűkebb, majd alacson[,] majd magos¹²⁸, 's templomokat, és kápolnákat képez, a' menetel benne bátorságos¹²⁹[,] hossza 350 lépés vala, levegője hives¹³⁰, az ember látta a' lehetit. — A gyermekek löttek-is benne, 's utoljára égő fájakat fel dobták egy üregbe[,] a' hol sokáig égtek; mivel egy formán nem kaptak, verekedés ütött ki a' két gyerek között, mi evvel is mulattuk magunkat. — A barlangon kívül rettentő vala a' hőség¹³¹, de nekünk *Blanczkora* sietnünk kelle[,] mert ott várakozának reánk ebédre; Öt óra felé több falukon keresztül el értünk bágyadva a *Blanczko* helységbe, leg először-is a' vendégházba szállást kértünk, azután a Bartelmus Károly, ki *Blanczkon* hivatalban vagyon, bennünket ebédre vezetett[t], az ebéd igen jól esett; ebéd után ki mentünk az vas olvasztó kemenczét meg nézni; láttuk[,] hogyan csinálják a vas rudakat-is. Láttunk készen¹³² minden félye¹³³ műszereket, gözmachinara való ocreákat¹³⁴, különösen pedig kettőt, mellyek Triestbe kiszéttettek¹³⁵, egynek egynek a' sulyja 50 mázsa¹³⁶ vala, akkor kezdének a' belső része siméttásához, mely leg alább 20 napig tart. Egy olvasztóba¹³⁷ akkor öntöttek[,] hogy be léptünk, igen szépen szikrázott a vas[,] ha a' nedves földre estek cseppjei. Viszsa mentünk szállásunkra, leirhatatlan szomjuságtul el epedve, vizet és bort adattunk magunknak, szomjuságunkat el ojtani¹³⁸ hamarjába képesek nem valánk; Utóbb láb vizet-is használtunk, 's le feküdtünk. — Mivel a nadrágunk és nadrág tartónk szineiket eresztették[,] olyanok levének gatyáink, és mellyéneink¹³⁹[,] mint a' szénégetőké. Aludtunk.

122 Elszámoltunk.

123 Gottfried Traugott Felix Bartelmus (1811–1873).

124 Mély. – Az *ly* helyetti *l*-ezés a nyugati palóc nyelvjárásra jellemző hangtani jelenség.

125 Fák.

126 Szurkos.

127 Az *á* utáni *o*-zás (*tágas* ~ *tágos*) és a mássalhangzók magánhangzóközi helyzetben történő megnyúlása (*tágossab*) a csallóközi–szigetközi nyelvjárás csoportra jellemző hangtani jelenség.

128 A nyílt *a* helyetti zárt *o*-zás a csallóközi–szigetközi nyelvjárás csoportra jellemző hangtani jelenség.

129 Biztonságos. – A korabeli értelmező szótár szerint: „Biztos, félelem nélküli, veszedelemmel nem ijesztő. *Bátorságos vidék, utazás, kocsizás. Falu nevében kardot kötni nem mindenkor bátorságos. K[öz]m[ondás]. Nem minden jégen bátorságos járni. Nagy hullámszélkor kis csónakon menni nem bátorságos.*” (CzF)

130 Hűvös. – A köznyelvi labiális (ajakkerekítéssel képzett) hangzó helyén illabiális (ajakkerekítés nélkül képzett) hangzó használata (*hűvös* ~ *hives*) a középpalóc és az Ipoly vidéki palóc nyelvjárás sajátossága.

131 Hévség, hőség.

132 Sz fölött vonás.

133 Féle.

134 Ocrea (*latin*) itt: köpű, üres henger.

135 Készítették.

136 1 bécsi mázsa = 100 font = 56,006 kg. – 50 mázsa tehát kb. 280 kg.

137 A szó helyén elírva: *osz(l)vasztóba*.

138 Oltani. – Az *l* helyetti *j*-zés a keleti palóc és a Hernád vidéki palóc nyelvjárásra jellemző hangtani jelenség

139 Mellényeink.

[Augusztus] 15

[Blansko – Blacek – Letovice]

Fel kelvén sokáig tartott[,] még¹⁴⁰ magunkat meg tisztogattuk, reggelit vettünk¹⁴¹ és a' Bartelmus Károly, és Traugott társaságában ki indultunk egy kevéssé nyugott, de még-is nehéz lábokkal¹⁴² a mazurkat meg nézni, utunkba a régi várt-is meg látogattuk, ennek neve Blaczek. Valami harmadfél¹⁴³ óra múlva el értünk a mazurkához[,] és ott találtunk Lettovitzbul 8 kocsiva[!] egy nagy társaságot, kik épen akkor reggeliztek, mi megnéztük a rettentő 80 öles¹⁴⁴ magos meredeket, a' csucsára csinált altónából köveket dobálánk lefelé[,] ezek 6 secundum¹⁴⁵ alatt estek le, a magosság rettentő, de mivel által ellenbe szinte¹⁴⁶ oly nagy hegy vagyon[,] nem annyira észre vehető. Egy pár esztendő előtt egy hivatalba levő tiszt le ugrott, 's el ölte magát; ezen hegy tetejéről egy lyuk-is megy a' mélység fenekéig, melyet trichternek¹⁴⁷ neveznek, ezen-is lehet köveket le dobálni; egy más uton le lehet ezen meredeknek feléig menni, de tovább nem[,] hacsak kötél lajtorján¹⁴⁸ nem; a' lövéseket nagyon szépen adja vissza¹⁴⁹. A mazurkához egy keskeny kösziklán is[,] melly Gämfelseignak neveztetik[,] fel lehet menni, de mi ezt tenni nem bátorkodánk, csak a' Baltelmus [!] Traugott ment azon fel. —

Ismét már 12 óra levén[,] más uton vissza sietünk egy kimondhatatlan szépségű völgybe, ebbe utóbb el jöttünk a szénégető épülethez, melybe egyszerre 70 öl¹⁵⁰ fát raknak, három napig tüzelnek, és a' fából ki szabadult gőzök egy föld alatti csatornán meszsziire vezetettnek, hogy meg hidegüljenek, és csöppökké váljanak; ezen folyadék faeczet¹⁵¹, és t.er¹⁵², mely az emlétet¹⁵³ csatornába, mivel ez meneteles¹⁵⁴, vissza felé folyik, egy kutba öszvegyül¹⁵⁵, innét ki meréttetik. Ezen munkállódás közben sok égő levegő-is készül, ennek a' szaga ki álhatatlan volna, de a' csatorna végén meg gyujtatik, és 3-4 öl¹⁵⁶ magosságu nagyon világos lángot ad. A tüzelés után minden lyuk be csináltatik¹⁵⁷, és a fa még hét napig az égető kemenczébe marad. Innét az olvasztó fabrikák mellett, mellyeket tegnap meg néztünk[,] haza siettünk, 's 1 fertály háromra¹⁵⁸ vala, hogy oda érkeznék. Szállásunkra mentünk előbb[,] hogy ruhánkat változtathassuk, 's meg mosódhassunk, azonban tudunkra adák, hogy a' jószágainkat¹⁵⁹ szednénk öszve, mivel azon társaság, mellyet a mazurkán el találtunk¹⁶⁰, ebédre ide váratik, és így a' szobánkra-is egy ideig reá szorul; mi azokkal együtt[!] öszve keverve lenni nem akarván, mindenünket öszve szedtük, és által vitettük oda, a hol a' Bartelmus Károly számunkra ebédet parancsolt. Az evés, 's ivás nagyon jól esett. ~ Azután el menénk a Bartelmus Károly lakását meg látogatni; ő itt ismét finom kávéval szolgált; a' lakása nagyon kellemetes; ugyan ezen házban lakott a Sell nevezetű Chemiae Doctor¹⁶¹-is, ki innét hazájába

140 Míg.

141 (Meg)reggeliztünk.

142 Az á utáni o-zás a nyugati palóc régió kislétföldi nyelvjárásokkal (csallóközi–szigetközi nyelvjárás csoport) érintkező részein jellemző hangtani jelenség.

143 Két és fél. Két egész és a harmadik fele, vö. *más(od)fél*.

144 Öl: régi hossz mértékegység, 1,896 méter. – 80 öl kb. 150 méter.

145 Secundum (*latin*): másodperc.

146 Szintén.

147 Trichter (*német*): tölcser.

148 Létrán. (A lajtorja a középfelnémet *leitere* szóból származik.)

149 Visszhangozza.

150 70 öl kb. 130 méter.

151 Faecet: a fa száraz lepárlásakor keletkező barna, savanyú híg ecetsav.

152 Tser [?]

153 Említett.

154 Menetes.

155 Összegyűlik.

156 Kb. 6–7,5 méter.

157 A *becsinál* régi jelentése itt: „1) Hézagot, üreget, lyukat bedug, bezár. *Becsinálni a hordót, palaczkot, kemencze száját.*” (CZUCZOR Gergely–Fogarasi János: *A magyar nyelv szótára*. I. kötet. 1862)

158 Negyed háromra.

159 *Itt*: holminkat, csomagjainkat. – A *jószág* régies, népnyelvi jelentése: vagyontárgy; használati tárgy.

160 Akikkel találkoztunk.

161 A kémia doktora.

készülvén, meg hatta¹⁶²[,] hogy Darmstadban¹⁶³[,] ha arra fordulnánk valaha[,], keresnénk fel ötöt. Azonban sok[,], valami¹⁶⁴ 7 fiatal hivatalbeli tisztek jelentek meg, mind valamennyi barátságos, jókedvű, és tudományos¹⁶⁵ vala. Ezek is meg szemlélték uti készítményeinket¹⁶⁶, és helyben hagyták¹⁶⁷. Ez alatt meg érkezett a' kocsi, mellet¹⁶⁸ a' Bartelmus Károly kérésünkre szerzett, mi[,], minekutánna¹⁶⁹ ebédünk helyire vissza akaránk térni, hogy jószágainkat onnét el hozathassuk, és ebédjeink árát ki fizessük, 's csudálkozva értettük¹⁷⁰, hogy már jószágunk helyben volna, 's az ebédért [!] semmivel sem tartozunk, köszöntük tehetségünk szerint barátságukat, 's el bucsuztunk. Meg indultunk $\frac{1}{2}$ 7¹² *Lettoviczra*¹⁷¹ czélozván, ámbár azt mondák[,], hogy csak 2 óra járás, de még-is[,], mivel sötét leve, és a' kocsisunk, ki falujátul két óra járásnyira az utat már nem tudta, vendégházokat nem ösmerte, csak $\frac{1}{2}$ 11¹² érkezénk oda. A vendégház csukva vala, sokáig zörögtünk[,], még¹⁷² be éreztettek [!], söt még előbb jól meg szidtak, miért illy későn csavargunk. Egy kis sült bárány hust vacsorálván lefeküdtünk.

[Augusztus] 16.

[Lettovicz – Brissau Zwittau – Mohren – Kukule – Mohren]

Hét óra után fel keltünk, reggeliztünk, és misére mentünk¹⁷³ a Misericordianusok¹⁷⁴ templomába[,], mise után ebédet parancsoltunk; írásnak ültünk, és a' Stell kocsi¹⁷⁵ várakoztunk, hogy még ez nap Mohrenbe irkezhessünk. Ebéd alatt meg érkezett a' Stell kocsi, és nagy sebességgel el vitt bennünket *Mohrenbe*. Utunk *Brissaun* és *Zwittau*n keresztül mene, Brissau faluhoz hasonlít, Zwittau többet mutat. Különösnek tette[,], hogy a' házak eleje mint¹⁷⁶ oszlopokra épül, és így essőbe¹⁷⁷ a menőknek menedékül szolgál; vasárnap vala[,], 's így a házak eleje kellemessen tarkállott. Mivel még korán[,], tudniillik 6 órakor Mohrenbe érkezünk, ki sétáltunk a Cseh határ felé[,], mely a *Kukule* helységénél vagyon. —

Utóbb vacsoráztunk egy Pécsi Tanító és Pesti öreg, és beteges ur társaságában. A Tanító cseh születésű vala, és el kezdte környülményeiről beszélni, de mi, mivel másnap 2 órakor fel kelle kelnünk, hogy *Königgratzba*¹⁷⁸ érthessünk, véget veténk a beszélgetésnek. —

A háló¹⁷⁹ szobánk nagyon tiszta vala[,], de a kálha¹⁸⁰ mellett a másik szobába lehet látni, melybe egy Dáma utasnénk vala; utóbb a' szobánkba meg két háló társat kapánk, kik egy ágyban feküdtek. Az alvás nyughatatlan.

162 Meghagyta. – A *t* előtti mássalhangzó elhagyása és a hangkapcsolat helyén a *t* kettőzése (*hagyta* > *hatta*) a szigetközi nyelvjárásra jellemző hangtani jelenség.

163 Helyesen: Darmstadt.

164 Körülbelül, nagyjából.

165 Tudományokban jártas, művelt.

166 Ti. a csomagok szállítására használt kiskocsit.

167 Helybenhagy: (meg)dicsér, elismer.

168 Melyet.

169 Miután, mivel.

170 Tapasztaltuk, vettük tudomásul.

171 Letovice.

172 Míg.

173 Vasárnapi misén vettek részt.

174 Irgalmas szerzetesrend (*latin*).

175 Stellwagen (*német*): társaskocsi.

176 Mind.

177 A mássalhangzók magánhangzóközi helyzetben történő megnyúlása (*esőbe* > *essőbe*) a csallóközi–szigetközi nyelvjárás csoportra jellemző hangtani jelenség.

178 Helyesen: Königgrätz, ma Hradec Králové, Csehország.

179 Háló.

180 Kályha.

[Augusztus] 17.

[Mohren – Leutomischel – Königgratz – Horsitz]

Két óra után fel kelvén utnak eredtünk, kocsisunk a' tegnapihoz képest csiga módon halladt. A' tájék¹⁸¹ gabona, de közönségessen zab, köles, ritkábban buzatermő; nem egész[z]en egyenlő, hanem dombos és völgyes, szép erdőcskével, melyek a' földek között el szórva lázzattnak[,] bővelkedő, az utak mindenfelé fákkal vannak ki ültetve. Reggelit vettünk¹⁸² *Leutomischelbe*, ez olyan város, mint *Zwittau*. Ebédre csak egy nyomorult utfélen¹⁸³ álló korcsmába állotunk meg, a hol egy kis levessel, és rántott tojással szolgálhattak. Utunk nem vala kellemetlen[,] mivel egy Berlini ifju aszszony társaságában tettük, ez Horsitz születésü levén[,] haza utazot[t] a' testvérjivel¹⁸⁴. —

Meg érkezünk 4 órára *Königgratzba*. Már távo[l]bul a' várostul kezdődöt[t] az ut mellett helyes allee¹⁸⁵ hárs fákból, az ut különös szorgalommal el készítve. A' kapuhoz érkezvén egy fűrgencz¹⁸⁶ ifju[,] szép képü, 's termetü, de annál inkább szeles¹⁸⁷, és egy kevéssé fel fuvalkodottan kérdeze neveinket, és characterünket¹⁸⁸, 's nagy készséggel be írta. Innét a városig sántok¹⁸⁹ között megy az ut, és csak nem bécsi Glacis¹⁹⁰ formára fákat, s sétálló helyeket mutat. A városnak nagyobb része egy hosszú utzához vagy piacához¹⁹¹ hasonló, a' házak oly formára vannak épülve, mint *Zwittauban*. Be száltunk az arany bárányhoz¹⁹²; másodszer ebédültünk¹⁹³ borju sültet, és König's saali sört, melynek itzéje¹⁹⁴[,] ámbár az egész Csehországba a' leg jobbik, még-is csak 6 x. w. w. Azután meg jártuk a' várost, és fogadtunk egy kocsit, v[agy]¹⁹⁵ inkák¹⁹⁶ [!] egy lovas és gyékényes karét¹⁹⁷ *Horsitzig* 6 forinton, hogy másnap *Stell* kocsiba¹⁹⁸ utunkat folytathassuk. —

Az ut nagyon jó és szép, de a' tájék igen egy forma; nyolcz óra előtt meg érkezünk *Horsitzbe*, 's boszuságunkra kelle hallanunk[,] hogy onnét már többé nem meg[y] a' társaság kocsit¹⁹⁹, hanem *Gitsinbül*; tehát nem vala mást tennünk, mint vacsorát parancsolni, a' házi ur kocsicskáját 5 forinton meg fogadni, hogy bennünket reggel *Gitsinbe* vigyen[,] a' honnét utunkat társasági kocsin folytathassuk. Vacsora után tréfa történt a' vénecske szoba leánnyal.

181 Táj, vidék.

182 (Meg)reggeliztünk.

183 A korabeli értelmező szótár szerint: „Az útnak melléke, menete, oldala, vagyis mennyiben az utat két szélvonal zárja be, annak egyik oldalsora. *Útfélen járni. Útfélre ültetett fák.*” (CZUCZOR Gergely–FOGARASI János: *A magyar nyelv szótára*. VI. kötet. 1874.)

184 Testvérével.

185 Allée (*francia*): fasor; sétány.

186 A korabeli értelmező szótár szerint: „Virgoncz, fris[s], könnyű mozgásu. Mondatik leginkább a gyermekekről és némely apró állatokról. Fűrgencz fiú. Fűrgencz ebek. Tájszokásilag: fűrgencz.” (CZUCZOR Gergely–FOGARASI János: *A magyar nyelv szótára*. II. kötet. 1864.) Szily Kálmán szerint már Baróti Szabó Dávid 18. század végi szótárában szerepel a kifejezés, mely a „régii *virgoncz* székelyes módosulata. A nyelvújítók szerettek a *fürög*, *fürge-fűrgencz* példára hivatkozni, mikor a sok *-anczos* főnevet faragták”. (Szily Kálmán: *A magyar nyelvújítás szótára*. I. kötet. 1902, 105. o.; II. kötet. 1908, 464. o.)

187 Elhamarkodottan cselekvő, meggondolatlan, szeleburdi.

188 Itt: jellegzetesség, jellemző vonás.

189 Sánc. – A német *Schanze* bajor-osztrák *schanz* változatának átvétele.

190 Glacis [ejtsd: *glászi*] (*francia*): vársík; a várak külső széléhez hajló, elegyengetett lejtős terep.

191 Térhez.

192 Ti. „Az arany bárányhoz” címzett vendégfogadóba.

193 A szótagzáró *l* előtti magánhangzó módosulása (*el* > *ül*) a közép-dunántúli–kisalföldi nyelvjárási régióra, így a nyugati palóc csoporttal határos csallóközi–szigetközi nyelvjáráscsoportra is jellemző hangtani jelenség.

194 Ice, itce: régi magyar űrmérték; 0,8484 liter.

195 Rövidítve: *v*.

196 Inkább.

197 A francia *char*, *charrette* szóból: szekér, kocsi.

198 *Stellwagen* (*német*): társaskocsi.

199 Társaskocsi.

18. Aug.

[Horsitz – Gitsin – Troske szikla – Sobotka – Jungbunzlau – Münchengrätz – Pesing hegy
(Jungbunzlau) – Trosti szikla – Sigrov vára – Libenau]

Csak ugyan két órákor fel keltettünk, és kocsira ültünk, a' levegő langy²⁰⁰ vala, de midőn hajnallott, olly hideg lett, hogy kezeink fáztak, 's bennünket²⁰¹ kelle be takargatnunk. Hold világnál vettem észre[,] hogy a tájék nagyon egyforma lapányosság, de az ut mindig jó, és gyümölcs fákkal környékezve. Öt órára *Gitsinbe* levénk, fel keltettük a' vendégfogadós cselédjeit, reggelit kértünk a' dohányfüst, és sör szagu kávéházban, még²⁰² el készült[,] Prágai ujsággal mulattam²⁰³. Ez meg levén kocsira ültünk[,] és egy kevéssé szebb tájékon halladtunk, utunkba láttuk a' *Troske* nevezetű, két szarvat képzelő²⁰⁴ sziklát, az után *Szobotka* után láttunk egy török tornyot, melyben az odavaló földes ur lakott, minekutánna a török fogságbul meg szabadult volna. — [RAJZ]

Ebédre *Jungbunzlauba* érkeztünk avval a' felytétellel²⁰⁵, hogy itt majd varatunk [!] és mosatunk; azonban midőn hallottuk, hogy innét tovább utazhatunk, ha tettzig[,]²⁰⁶ *Reichenbergig*[,] utunk folytatására magunkat el tőkéllettük. Ebéd után kocsira ültünk, 's sokáig várakozánk, boszankodánk, hogy a' kijelölt órára lovakat nem fogtak. *Jungbunzlau*, *Münchengrätz* városok a' meg szemlélést meg nem érdemlik /:illenek²⁰⁷ a' *Horsitz*, Gitsin, és Sobotka-is:/ Utunk [során] láttuk a *Pesing hegyet* is, mely eleinte Jungbunzlounál egyes, de tovább menvén kettősnek láttzott. Ezen hegyen vannak omladékaik egy Benedictinus klastromnak, mellyet az első Ferencz²⁰⁸ öszve döntetett, mivel a' lakosi második Fridrichel²⁰⁹ egyet értettek. —

Sigrov előtt jobbra tüntek újra hegyek előnkbe, mellyek szélei a viz folyás által szikla fésüket képeznek; innét ismét lehete látni a fellebb²¹⁰ emlétett két szarvu *Troski* [?] sziklát. Ezen az uton áll egy pyamis-is, a *Colovrat*²¹¹ emléke; ennél lovakat váltottak kocsink eleibe. Balrul láttuk a *Sigrov várat*, mellyet Herczeg Rohan[,] Franczia eredetű épített, az[t] mondák utazó társaink, hogy belül egy kis várost képzel²¹²; itt lakik a' *Berry* Hertzegné²¹³-is. Egy nagy dombrul le erezkedvén *Libenau*ba értünk, ez egy szinte²¹⁴ nem sokat jelentő városka, egy néhány helyes házai vannak ugyan, de a' többi, mind közönségesen²¹⁵ ezen tájékba szokás csuna fekete faházak. Itt le szálltunk a' Reichenbergbe siető társasági kocsirul²¹⁶, hogy másnap *Kleinskal*[t] meg látogathassuk. Vacsorára egy kis köles kása levesen kívül csak sült birkát adtak; csodálkoztam[,] hogy a' vendégfogadós családja, ámbár nagyon helyesen, s modiassan²¹⁷ öltözködve valának, még²¹⁸ egyszerűbb vacsora

200 Enyhe.

201 Magunkat.

202 Míg.

203 Mulat: valamilyen tevékenységgel eltölti az időt.

204 Képező.

205 Szándékkal. – A korabeli értelmező szótár szerint: „Fogadott szándék, valaminek teljesítésére. *Erős, eltökélt feltétel.*” (CZUCZOR Gergely–FOGARASI János: *A magyar nyelv szótára*. II. kötet. 1864.)

206 Tetszik.

207 Ilyenek. – Az *ly* helyetti *l*-ezés a nyugati palóc nyelvjárásra jellemző hangtani jelenség.

208 I. Ferenc osztrák császár (1804–1835) és magyar király (1792–1835).

209 Helyesen: Friedrich. Ti. II. (Nagy) Frigyes (1740–1786) porosz király.

210 Az *l + j* hangkapcsolat helyett *ll* ejtése a nyugati palóc nyelvjárásra jellemző.

211 Franz Anton Kolowrat-Liebsteinsky (1778–1861): csehországi származású osztrák politikus. Az Államkonferencia tagja (1826–48), Metternich ellenfele.

212 Képez.

213 Mária Karolina Ferdinanda Lujza (Maria Carolina Ferdinanda Luisa di Borbone), (Palermo, 1798. november 5. – Brunsee kastély, Stájerország, 1870. április 16.) nápoly–szicíliai királyi hercegnő, I. Ferenc nápoly–szicíliai király legidősebb leánya. Első házassága révén francia királyi hercegné, Berry hercegné. 1820-ban első férjét egy bonapartista merénylő meggyilkolta. Az 1830-as forradalom után emigrált, 1831-ben újra férjhez ment, 1832-ben legitimista felkelést szított Franciaországban, de kudarcot vallott, hosszú bujkálás után letartóztatták. 1833-ban kiutasították, haláláig Ausztriában élt.

214 Szintén.

215 Mindenfelé elterjedt módon, általánosan.

216 Társaskocsi.

217 Divatosan.

218 Míg.

mellé ültek[,] mely nem vala más[,] mind²¹⁹ leves, kenyér irós²²⁰ vajjal, és főt[t] krumpli. Estve muzsikát hallánk, nem meszsze szállásunktul, ki mentünk, egy kevéssé halgattuk, de nem tezett; lefeküdtünk korán, hogy bennünket jól ki alhassuk. A csizmámat itt ki javítottam 1 huszasért.

19. Aug.

[Libenau – Kleinskal (?) – Felsen Pantheon – Iser folyó mellett – Pesig, Rol es Jesko hegy – Glanzko (Blansko?) – Reichenberg]

Hét órakor fel kelte bennünket a' nap, nyolcz órára reggeliztünk, és hátunkra vevén butorainkat²²¹ Kleinskal fele lépdegettünk; nem sokára éreztük butoraink terhit, 's ámbár az ut nem sokat ígért[,] öszve raktuk szekerkénket, és így meg könnyebbülten tovább siettünk; de az ut meg nem engedi[,] hogy fél óránál tovább használhassuk szekerkénket, 's azért sziv fájdalommal széll szedtük²²² azt, és a' meleg napon hátunkon vittük, már nem meszsze valánk *Kleinskálhoz*[,] midőn három barát²²³, és egy fiatal papra bukkanánk, kik a' gyöpen heverészve nyugodtak, ezek-is oda igyekeztek, mi azonban tovább mentünk, s őket bennünket el erendöket fekvé hagyván, nem sokára vissza tekintvén észre vettük, hogy ők más utat követnek, mi nem ösmérvén a' tájt[,] hittünk nekik többet, mint magunknak, őket követtük, egy meredek hegyre utánnuk fel másztunk, a' fiatal pap reánk várakozott, ők nagyon előre siettek, mi minden erőlködésünk mellett őket alig irhettük el. Érkeztünk vigtíre egy kies temető helyre, hol a' Romisch birtokosnak nagyon szép sirköve, 's emléke fekszik. Innét le mentünk a' kertészhez, a' barátokat itt találtuk kenyerezve²²⁴, 's söréert aggódva, én egy pohár vizet kértem a' kertész leányától. Minek utánna a' sziklákot megnéznénk, ebédet parancsolánk az ide való²²⁵ korcsmába, a' barátok-is azonban²²⁶ meg sörözvén magokat, fel mentünk a' kertésztül vezetettve a' *Felsen Pantheonba*, ennek a' külső formája ilyen forma, [RAJZ] itt egyik szikla csucsul a' másikkra lépcsők által lehet mászkálni, minden lépésre csak nem más és más felírásokat lehet találni, sok íróknak, poetáknak[,] hadivezéreknak, hertzegeknek, és uralkodófejedelmeknek emlékek téve; vannak itt a' kösziklába be vágott kápolnák-is; magossága a' szikláknak az első keresztnél 90 öl²²⁷, a' másodiknál 120 öl²²⁸. Különös a' hang visszaverése[,] ha az a' körül tarackok²²⁹ süttetnek ki. A' sziklák alatt folyik az *Iser* vize, melyben éppen hogy²³⁰ ott valánk[,] halásztak. A' barátok a' barátságos catheceta²³¹ fiatal pappal vissza indultak *Friedsteinba* a' nélkül, hogy a' szegény kertésznek nehéz mászkállását, puskapor árát meg hálálták volna. Ebédültünk²³² a' vendégházban, melynek az aszszonya egy árva leány vala; és ebéd után Glanzko felé indultunk; három magos hegyen keresztül nagyon nehéz vala által hurczolni butorainkat, az utnak roszszasága nem engedé használni szekerünket. Négy falun menénk keresztül, ezek egyes 's minden rend nélkül el szórott csuna fekete faházakbul állanak. A' tájék szebb[,] mint eddig, a' mező eleven zöld, a' gabona most érett, sok helyett²³³ a' zab egészszen zöld, ámbár a' nap sugarai melegek, a' szellő hideg; utunkban láttuk a' Pesig, Rol es Jesko hegyeket. Elirtünk *Glanzko*²³⁴ 5 órakor, reménylettük[,]

219 Mint.

220 Író: a vaj köpülésekor megmaradó, tejszerű savanykás folyadék.

221 A *butor* régies jelentése: batyu; útipoggyász, csomag(ok).

222 Szétszedtük.

223 Szerzetesre.

224 Kenyerez: kenyeret eszik.

225 Itt lévő, itteni.

226 Azalatt, aközben.

227 Öl: régi hosszsmértékegység, 1,896 méter. – 90 öl kb. 170 méter.

228 Kb. 230 méter.

229 Tarack (*francia* > *német*): rövid csövű, meredek röppályájú löveg.

230 Ippen hogy: éppen (akkor,) amikor.

231 Katekéta (*görög*): hitoktató.

232 A szótagzáró *l* előtti magánhangzó módosulása (*el* > *ül*) a közép-dunántúli–kisalföldi nyelvjárási régióra, így a nyugati palóc csoporttal határos csallóközi–szigetközi nyelvjáráscsoportra is jellemző hangtani jelenség.

233 Helyütt.

234 Helyesen: Blansko.

hogy itt a cseh üvegek, és üveg gyöngyök fabricáját²³⁵ fogjuk szemlélni; de minekelőtte ezt tegyük[,] szomjúságunkat oltani egy vendégházba siettünk. Ide az is különösen be csalt bennünket, hogy a' házi kertben egynehány megyfát látánk, mellyen még a gyömölcs érett nem vala; uzsonnázunk, 's mulatás²³⁶ közben[,] midön kérdezősködtünk, értettük, hogy a' gyöngyök és cseh üvegek készetője velünk egy földél alatt vagyon; ez egy Pestrül házasedott, egy Magyar országban, különösen Posonyban nagyon jártos férfiu vala; azt nyilatkozatá, hogy a fabricát látni nem lehet, mert csak magános gunyhokbul²³⁷ áll, mellyek a hegyekben patakok mellett el szórva találtatnak. Ő az ő munkássainak vasárnapon ki osztja a' munkát, 's azok jövendő vasárnap Glanzkoba²³⁸ vissza hozzák, a' hol a csekély 3–4 forintra ütő fizetésiket fel veszik; el mondá az okát, miért ezen kövek készetésit az anglusok²³⁹ magoknak eddig [nem] tulajdonithatták, ámbár Americába, Asiába, és Africába nagyon sokat ki küldenek. —

Innét ki mentünk, a' város temetője mellett örömmel öszve raktuk kis kocsinkat[,] és az eddig valóban terhes butorunkat Reichenberg felé könnyen vittük rajta; az ut itt nagyon jó vala többnyire, csak helye helye gödrös, a tájék Salzburgi tájékra²⁴⁰ emlékeztetett, de a' füveknek hibázott²⁴¹ azon fűszerszámos²⁴² szaga, mellyet Salzburgnál tapasztalni, még a' kakuk fünek-is sokkal kevesebb, és kevesebb kellemű szaga vagyon[,] mint nálunk. —

Utunkba történt egy helyet[t,]²⁴³ hogy kocsink csudálása kedveért sok gyerek követőkre találánk; az emberek ki futának az ut mellett el szórtt házakbul, de különösen Reichenberg mellett egy egész csorda leány jöve előnkbe, kik a' posztó fabricákbul ki eresztettvén haza mentek, ezek közül sokan fenn szóval²⁴⁴ décsérték, egynehányon fenn szóval kaczagni kezdenek, és a többit-is nevetségre indították, mi a' hasznaért nem gondoltunk velök²⁴⁵, sött neveltünk velök, egynehánynyal²⁴⁶ szóltunk²⁴⁷; egy Reichenbergre utazó mentegette őket, mivel ugymond²⁴⁸ még ez illyest nem láttak. A város előtt ismét hátunkra vettük, és be mentünk a' városba, be száltunk a Stadt Wienn Vendégházba. Szép szoba leány nyita hajlékot, magunkat izzadsággal tele ruháinkbul ki vetköztetvén, vacsoráltunk a' házi kávé és ebédülő szobába. Vacsora után ki tekinténk a' város utzáiba, de a rosz kövezet,²⁴⁹ és nagy sötétség miatt el mene a' kedvünk, és vissza tértünk[,] lefeküdtünk.

235 Fabrica (*latin*): gyár.

236 Időtöltés.

237 Kunyhókból.

238 Helyesen: Blansko.

239 Angolok.

240 Jedlíkék egy évvel korábbi ausztriai útjuk során jártak Salzburgnál és környékén. Ld. az 1834-es útinaplóban az augusztus 20–23-ai bejegyzéseket.

241 Hiányzott.

242 Fűszeres.

243 Helyütt.

244 Fennhangon, hangosan.

245 Nem törődünk, foglalkoztunk velük.

246 Az *ny* felett $\bar{\text{v}}$ vonás a kettős hangzó rövidítésére.

247 Szót váltottunk, beszélgettünk.

248 Közbevetésként: 'ahogy mondta'.

249 Jedlík évtizedekkel későbbi, németországi útján is panaszkodott az utak kövezetének rossz minősége miatt. Ld. az 1871-es útinaplóban a szeptember 12-ei és 17-ei bejegyzést.

20 Aug.

[Reichenberg – Hartzdorf – Reichenberg]

Fel czihelödvén²⁵⁰ mosásba adtuk mocskos ruhánkat. Ki mentünk egy kies völgyön a *Hartzdorfi* fabrikába; itt két anglus²⁵¹ több gyapju és pamuk²⁵² fonyásra²⁵³, posztó csinálásra szükséges műszereket kiszéttett²⁵⁴; egyik közülök szívesen mutattata műhelyeit. Viszsa térvén öszve jártuk a várost, ez a legnagyobb rendetlenségbe széllel szórt szucsos mocskos fa házokbul áll, az utzái sok helyet²⁵⁵ [!] bűdössek, tisztátalanok, lakásaik szűkek; azonban vannak sok nagyobb házok²⁵⁶ is, mellyek a' mint látzik[,] sokszor a' kevés rendet-is még jobban el rontják; az oka ennek az öszve vissza épített házoknak a Szépitő Comissio, mely az ujonnan épült házoknak sokszor más erányt szab, mint a' többi házok kívánnak, ha egyszer a' faházok el enyisznek[,] Reichenberg szép város lesz, ámbár most éppen nem szép, sött inkább csuna. —

Ebédeltünk egy csunya vendégházba, mellynek a' felirása /:zur goldene Sonne:/²⁵⁷ be csalt bennünket, nagyon megbecsültek bennünket, de csak birka süttel kínálkoztak. — Ebéd után ki mentünk a' lövődöző házhoz, itt egy kamera obscurát²⁵⁸ néztünk, mellyben Reichenberg szépen látzatott volna kies tájékával, ha a' műszer jobban lett volna el készülve. Innét haza mentünk, egy kevéssé irtunk, 's azután a' várostul fél órányira fekvő fürdőbe mentünk, meg fürödtünk; vissza fordultunk a' lövődöző házba, mivel abban ez nap az utolsó multság /:Cassino:/ adatott, oda értünk 7 órára, de a' jelen lévő vendégek mint²⁵⁹ [!] a' szabad ég alatt mulattak, azért még egy kevéssé sétáltunk, tájéket vizsgáltunk, és nyolcz óra felé be mentünk a' Szálába²⁶⁰, a' be menetés 1 huszas volt. Mi valánk a' leg első, alkalmas helyet választánk, és a' muzsika azonnal meg szollamlott; nem sokára a' többi vendég-is be sereglett, 's minden asztal el lepve volt, vacsoráltunk, jó budait²⁶¹ ittunk, 2 fertály tiz²⁶² felé, minekutánna sok szép darabok²⁶³, és az alpesi énekesek magokat fel váltották volna, tanzt következet[t], a' fiatalság szép magaviselettel tánczba vitte a kisedet²⁶⁴ termetü, de kellemes Reichenbergi leánykákat; az tettzett, hogy a táncz nem vala erőltetett, sokáig tartó, 's a dámák ruházattyaik egyszerű, de kellemes. Ezen idő alatt egy tapasztalt, és pallirozott posztó csinálóval mulattunk, ki Reichenbergnek állapottyárul, és a Friedlandi ritkaságokrul bennünket tudósított. Magunkat 1 fertály 11te ajánlván²⁶⁵ a' sötét utzákon vigig haza

250 Felkelvén, felébredvén. – Felcihelődik: szedelődzködve fölkel, és indulni készül.

251 Angol.

252 Pamut.

253 Az *n* palatalizált ejtése, vagyis az *n > ny* átmenet a középpalóc és az Ipoly vidéki palóc nyelvjárás hangtani sajátossága.

254 Készített.

255 Helyütt.

256 Sok [...] házok – a palóc nyelvjárások szintaktikai tekintetben is mutatnak néhány jellegzetes eltérést a köznyelvtől. Eléggő általános a sok, kevés és az egynél nagyobb számot jelölő határozott számnevek után a többes szám használata: sok tyúkok, kevés malacok, három disznók stb.

257 Az arany naphoz (*német*).

258 A camera obscura, azaz a 'sötétkamra' a legősibb fényképezőgép, amely lencse nélkül képes a képalkotásra. Egyszerű zárt doboz, melynek egyik oldalán egy kis lyuk van, ezért lyukkamerának is nevezik. A kamera előtti megvilágított téma megjelenik a nyílással szemközti oldalon. Az itt kialakult kép a valósághoz képest fejjel lefelé és oldalra fordítva áll. A felületre helyezett fényérzékeny anyagon lehetővé válik a fénykép elkészítése.

259 Mind.

260 Terembe.

261 Az ún. „budai vörös” a budai borvidék egykor klasszikus bora volt, amely az 1730-as évektől az 1870-es évekig a nemzetközi kereskedelmi forgalomban is öregbítette a város hírnevét. 2011-től kormányzati támogatással próbálják újjáéleszteni a kadarka, csókaszőlő, továbbá az 1860-as évektől kékfrankos házasításával készült cuvée-t. Görög Demeter (1760–1833) író, szerkesztő, aki a szőlészet fejlesztésével is eredményesen foglalkozott, 1829-ben Bécsben kiadott *Sokféle szőlőfajoknak lajstroma...* című munkájában így írt a budai vörösről: Buda „gránát színű borával már régen tetemes kereskedést üznek a külső országokban is. Legjobb szőlőfaj a mellyből itt a veres bor készül és mellyel a szőlőknek nagyobb része bé van ültetve, a fekete kadarka, utána való a kleinschwarze, másutt rátz vagy vadfekete, tzigány szőlő [ti. a csókaszőlő].” És megjegyezte még a kadarkáról, hogy errefelé „schwarze katarcker a neve, [ez] a kadarkából tsinált szó. Ez adja a jóféle veres budai bort. Aszszúja is van a jó esztendőkben”.

262 Két fertály tiz: „kétnegyed” tiz, tehát fél tiz.

263 Ti. előadások.

264 Kis (termetű), alacsony.

265 Magunkat 1 fertály 11te ajánlván: negyed 11-kor elbúcsúzávan.

ballagánk, és aluvánk.

[Augusztus] 21.

[Reichenberg – Friedland – Redern, Wallenstein vára – Reichenberg]

Reggel öt órakor kocsira ülénk és *Friedlandba* utazánk, egy fiatal posztó fabricans²⁶⁶ társaságában, ki magyar, Servia²⁶⁷, Bulgaria, Olasz, etc. országokat öszve járta, 's deákul,²⁶⁸ olaszul beszélni tudni látzatott. Oda értünk 9 óra felé, megnéztük a templomot, 's abban a régi Földes uraságnak[,] *Redern*-nek az emlékeit²⁶⁹, ezen emlékek sárga rézből öntve 80 mázsát²⁷⁰ nyomnak, öt esztendeig készültek, és 35 ezer tallérba kerültek; ezek között egy tábla a Redern vezérlete alatt történt ütközetet *Pápánál*, másika Nagyváradnál, harmadika Sziseknál²⁷¹ ábrázolja. —

Innét keresztül a városon mentünk a' Vár vendégfogadóba, szépen vagyon el rendelve²⁷², különösen tettegtek a' székek, és hogy az ebédlőbe szép Fortepiano²⁷³ vala a vendégek számára, ezen jádzadtunk[,] ²⁷⁴ még²⁷⁵ a' reggelink el készült, azután fel mentünk a *Redern*, és utóbb a *Wallenstein* régi, de mostanáig épen tartott várába, itt a' basalt oszlopok tettegtek, mellyeken a' vár épült, rettentő vala benne a' tömlőt, és annak a meg erősítése. s. a. t. — Ezek után a kertet meg jártuk, mely a' szépekhez tartozik. Ebédeltünk a' vendégfogadás asztalánál több más vendégekkel, 's három óra után kocsira ültünk, és a' reggeli ifju posztó csinálón kívül még egy leány társaságában vissza értünk nyolcz órára Reichenbergbe. Rendbe szettük ujonnan mosott ruháinkat[,] le mentünk az ebédlőbe, a' honnét fel menvén az Agnes²⁷⁶ szoba leánnyal kellemessen tréfáltunk. —

Itt láttunk leg először nagy lovat kis tehennyel²⁷⁷ egy szekérbe fogva, de azután másutt-is. Az ablakokon sehol sem találtunk schalokat²⁷⁸, az ablakokat némelylek éjszakára szolmával²⁷⁹ töltött lapos zsákokkal, vagy fogóval²⁸⁰ el látott táblákkal csukják be. — A városba minden ember egy vég²⁸¹ posztóval jár.

266 Posztókészítő iparos. – Fabricans (*latin*): készítő, gyártó.

267 Szerbia latin neve.

268 Latinul.

269 Emlék *itt*: emléktábla.

270 Mázsát. – 80 bécsi mázsa kb. 4,5 tonna.

271 Sziszek (Sisak, Sissek) horvát város.

272 Elrendezve, berendezve.

273 Fortepiano: a csembalónál erőteljesebb, de a mai zongoránál kisebb dinamikájú billentyűs hangszer. – Jedlik korábbi, 1834-es ausztriai utazása során valószínűleg fortepiano vásárlását tervezte, ezért hangszergyártónál is járt, ld. az augusztus 12-ei bejegyzést.

274 Játszottunk.

275 Míg.

276 Jedlik magyar néven említi a szobalányt.

277 Az a hangtani jelenség, hogy a záró szótag *é* magánhangzójának toldalékoláskor történő rövidülése a toldalékolt alakból elvont szótagban megmarad, vagyis az *e*-s megfelelés (*tehen* – *tehenet* > *tehen*), illetve az *n* palatalizált ejtése, vagyis az *n* > *ny* átmenet a középpalóc és az Ipoly vidéki palóc nyelvjárás sajátossága.

278 Schale (*német*): burkolat, borítás; zsalu.

279 A szótagzáró *l* előtti magánhangzó zártabbá válása (*szalma* > *szolma* ~ *szóma*) a csallóközi–szigetközi nyelvjárás csoportra jellemző hangtani jelenség.

280 Fogantyúval.

281 Vég: felgöngyölve árusított szövött anyagnak egységesen megállapított, de a textil fajtája szerint változó hosszúságú, 20-tól 40 méterig terjedő egysége.

22 Aug.

[Reichenberg – Gabel – Zwickau – Hayda – Reichstadt – Steinschenau – Tetsen]

Négyet ütven az óra fel ébredtünk, és hamarsággal ágyainkbul ki ugráltunk, mivel 4 óra vala az elindulásra rendelve, azonban fel öltözködven még lovak sem valának az istállóbul ki vezetve. Reggeliztünk, és öt óra felé el indultunk, nem sokára egész délig kimondhatatlan rosz utak voltak, reggeliztünk másodszer Gabelbe[,] itt szép és nagy templom vagyon. Ebédeltünk Zwikauba, itt az ország utra jutottunk, nem sokára egy nagy erdőn leg alább másfél óráig utaztunk, Haydanál kilátást nyervén oly gyönyörű tájék terjedt előttünk, mennél²⁸² még szebbet nem láttam, ebbe fekszik Reichstadt városka is. Elirtünk Steinschenaubá, itt az üveg fabricansok²⁸³ többnyire fábul, de igen csinosan épült, 's kertekkel gyönyörűen ékesített házai vannak, üveg hutáik²⁸⁴ a' szomszéd nagy erdőbe el szórva találtatnak. Ezután ismét egy más szép kilátást nyerénk nap le nyugta előtt, és sötétbe el érénk, minekutánna egy óráig folvást a' hegyrül gurult volna kocsink, Tetsenbe, itt[,] mivel a' vendégház[,] melybe a' kocsisunk vitt[,] nem tezett, másba mentünk. Lefeküdtünk.

23 Aug.

Fel kelvén egy keveset sétáltunk, 's azután fel mentünk a' várba egy hoszszu természeti meneteles kö uton, a vár templomába egy hoszszu kis misét, és rövid predicatiót²⁸⁵ halgattunk; mise után ki fizettük fogadónkat, 's gyalog az Elba partjához mentünk, két gyermeket 1 Thalléron megfogattunk, ki bennünket Herrn Gretschenig ladikon le vittek; itt ebédülven vezető fogadtunk 1 Talléron, a' ki bennünket a' Sax Schweitzon²⁸⁶ keresztül vezetendő vala; eső kezdte esni, a' páltza ernyönknek²⁸⁷ jó hasznát vettük, fel értünk a nagy homok sziklák között Prebisil kaphoz, a hol egy pohár sörrel szomjuságunkat el oltván ki mentünk meg szemlélni a' látni érdemes hidat[,] a mint a' kép mutatja; innét a' ki látás igen terjedt²⁸⁸, és meglepő, de mi az eső, és ködök miatt nem igen használhattuk, csak némelykor fujta félre szél a' ködött, és így egy részit a' kilátásnak Reichenberg felé észre vehettük. /:Az Emilián iszonyodván a magas kösziklákon[,] minden helyet meg járni nem mert:/²⁸⁹ Ez után lassu eső között el indultunk Winterberg felé, el irtünk a Saxoniai²⁹⁰ határig, 's hol Saxoniába, hol Cseh országba lépdegélénk, mikorra Winterbergre fel érénk, mely minden hegyek között a leg magossabbik, az eső és köd annyira el lepi a' láthatárt, hogy éppen semmi kilátás nem vala; egy helyes magányba²⁹¹ eresztének bennünket, hol át ázott csizmáinkat ki cserültük [!],

282 Minél.

283 Üveggyártók.

284 Üveghuta: üvegolvasztó műhely; kisebb üveggyár.

285 Prédikáció (*latin*): szentbeszéd.

286 Szász-Svájcon.

287 Az esernyőről ld. az Orsonitshoz 1835. február 24-én írt levelet, a leírást Jedlik rajzzal is illusztrálta: „Meg néztem a' minute paraplét [= esernyőt] is, 's meg kell vallahom[,] hogy tetszett, Az AB /:Fig.:/ [rajzolt ábra] egy nem vastag fekete csinos botot mutat, melynek a' B[-]nél a' felső, A[-]nál az alsó rezes része vagyon; a' B részbul a' pálcza közepén végig megy egy nem igen vastagabb acél veszső, mint az író toll; mely mindazon által[,] a' mint bizonyították[,] elegendő erős; ebbül az A[-]tul nem meszsze jönnek ki a' halcsont veszsők, mellyek[,] ha özsze hajtának[,] az acél veszsőt úgy körülveszik, hogy egy csomó nélkül lévő fekete pálczát formálnak, hogy pedig sziljel [= széjjel] ne düljenek a' c, d, e, f, hal csont gyűrük huzatnak rájok. Ha a' pálczából eső ernyő kívántatik, le huzatnak a' gyűrük, és azon kis zacskóba tétetnek, melyben a' tafotabul [= fényes sima felületű, merevített selyemkelméből] készült boréték [= burok; lepel] tartatik; a' pálcza vége A bele dugatik az ernyő közepén látzato [= látszó] O lukba, a' g karikácskáknak pedig mind egyike ugyan annyi halcsont pálcza vigire akasztatik, ki feszítettvén az egész egy közepszerű [= közép méretű] könnyü paraplét ad; a' zacskó[,] melyben a' gyűrük, vagy a' tafota ernyő tartatik[,] nagyon kis heleskét foglal; mondom a' paraplé nem rosz, el készétise, mint tapasztalám[,] hamar kész[,] de nem tudom[,] erősebb szélben ellentálhat é; az ára pedig csak - - 14 fl. C. m.” (Mayer Farkas jegyzete.)

288 Kiterjedt.

289 Jedlik útítarsa egy évvel korábban az Untersberg hegységben is ódzkodott a hegemászástól: „Az Emilián nem győzőt[s] sopánkodni a' balgatag tetten, hogy a' hegy mászásra magát el tökéllé, 's ő miatta az egész hegyet meg mászni nem lehetett.” (*Jedlik Anyos útínaplója. Ausztria, 1834. augusztus 11–28., augusztus 22-ei bejegyzés.*)

290 Saxonia (*latin*): Szászország.

291 A *magány* régies jelentése itt: ember nem látogatta, elhagyott, félreeső hely.

vacsorát vettünk magunkhoz, melyet a' helyes Christina sax²⁹² leány szép vonatai²⁹³ fűszereztek. Vacsora után az ott levő házikó padlására fel mentünk[,] és az ott helyessen el készített faszobákban, jól el készített ágyokban nyugodtunk avval a' reményel, hogy talán reggelre ki derül. Nem-is csalt meg bennünket a' remény, mert ágyunkból láttuk a' nap fel jövetelit.

24 Aug.

Fel keltünk; a vezetőnk megmutogató a' szép tájéket, reggelit vettünk magunkhoz muzsika szóval, mivel egy kis muzsikus társaság két férfi [!], és két leány itt tartozkodik. Azután hátunkra vevén butorunkat²⁹⁴[,] mentünk leg gyönyörűebb reggelen a' Winterhaus felé, ezt meg látván siettünk a Kühstall fele, ezt a' képecske meglehetősen ábrázolja; ez minden tekervényes utjaival, borzasztó nyílásaival, és lyukaival nagyon el foglalá figyelmünket, 's többet találtunk, mint várni bátorítottunk volna, Echo, a bolt alatt több más Porosz és Sax utasok társaságában ismét jó izüen s jo kedvel reggeliztünk; ez meglevén meg indultunk Schandau fele, nagyon szép völgyön vezetete az ut két óráig, ut közben láttuk az []²⁹⁵ viz esést, ez csak kevés magosságrul esik[,] ha meg ereszteszik, arrul nevezetes, hogy egynehány esztendő előtt egy polgár familiájának mutatni akarván felülről le esvén életit veszti. Megértünk 11 órára a Mühlbaad nevezetü vendégházba, helyes fogadó szép kertel, és vígado házikóval el látva; mivel vezetőnkül hallottuk[,] hogy a' fogadós Dresdai születés légyen[,] kérdezősködtünk[,] hogy lehetne Dresdába be jutnunk minden passus²⁹⁶ nélkül, ő bátorított bennünket, 's vitatá, hogy ez minden nehézség nélkül megtörténne, ha ő egy kevés irással az ő ösmerős barátáéhoz bennünket igazitana; mi reá álltunk tanácsára, 's mivel a' gyors kocsi innét csak 6 ora után indulandó vala[,] ugyan ezen vendégfogadós egylovas kocsiját ki bérlettük 3 és ½ talleron Dresdaig; ebédültünk, és a' Schandaui tájt főkép Elba felé vigan szemléltük a' magas sétálló helyről. Három órakor[,] felültünk előtt el készítettük pálcza esernyönket, és azon urak figyelmét, és tiszteletit ezennel magunkra vonntuk [!], megmutogattuk nekik, 's magunkat ajánlottuk. Nagyon sebessen vit[t] bennünket a' tátos; először is el érénk a' Basteyhoz, melynek formáját képecske mutatja, itt az Echo nem próbálhattuk, mert az ágyu füle letörött; szép Dresdai, és sok más utasokat, kikkel már az előtt is öszve jöttünk, találtunk itt. Nevezetes[,] hogy nemrég ezekrül a' sziklákrul egy Frensel nevezetü Dresdai Porfessor le esvén[,] magát agyon ütötte. Meg mutogattattván magunknak a' látásra érdemes tárgyakat[,] szép muzsika szózat alatt uzsonnázttunk, 's azután Dresda felé siettünk; vissza tettett[,] midön egészszen idegen földön érezém magamat; reménylettük[,] hogy Pilseni Castéllt még meg lathattuk, de akkor már sötét lett, Pilsenbe vacsoráltunk, 's azután nem sokára a' királyi röplöhídon által vittek bennünket az Elbán; be irtünk Dresdába két fertály 11re, a' vámnál semmi nehézség nem volt; mindgyár az első utzákon észre vettem[,] hogy a' kövezet nagyon jó, ámbár nem éppen négy szegletes kövekbül áll. A város átaljában csaknem egyenlő nagyságu házokból, igyenes utzákbül áll, és szép sétálló helyeket foglal magában, ha nagyságra és elevenségre nem tekéntünk[,] Bécsnél szebb. Különössen szemünkbe ötlött a' gásvilágítás, ez a' még némely utzákbán létező közönséges lámpásokat világosságra nézve sokszor fellül mulja. Igy meg lepetve kocsisunk meg állapodott azon vendégház előtt, melyhez valánk adiresirozva, csengeténk[,] és kinyitattott a' kapu, szobát kapánk az első emeletbe[,] első rangut; midön be mentünk[,] vakartuk a' fejünket, mert nem kételkedtünk[,] hogy leg alább egy Courant²⁹⁷ Tallér lészen napi dija, azonban a' mint utóbb tapasztalánk[,] csak 16 garas. Lefeküdtünk a' különös tisztaságu ágyban, mely szemünk előtt a' legtisztább ágyi ruhával huzatott be, és aludtunk herczegül.

[Augusztus] 25.

292 (latin): szász.

293 Vonásai.

294 A bútor régies jelentése: balyu; útipoggyász, csomag(ok).

295 A kéziratban kihagyva a hely a névnek.

296 Útlevel, személyazonosságot igazoló irat.

297 Courant (francia): általános, elterjedt, szokásos.

Fel kelvén 8 óra felé által adtuk a' vendégfogadásunknak ajánló levelünket, melyben arra kéretett, hogy bennünket[,] passusunk nem lévén[,] minden kellemetlenségtől megmentene, a' mit meg-is tett. Azután commisiót adtunk a' birszolgának, hogy a' zöld szoba, historiai szoba, és, physikai 's mathematicai szoba megnézésre szükséges billeteket számunkra, ha lehet[,] mások társaságában szerezné meg. —

Azután meg jártuk az egész várost, járás közben meg néztük a' csudállásra méltó Catholicus templomot a' hidnál; ebben láttunk egy nagyon ájtatos papot pantalonban öltözve a' misét olvasni; utóbb reá botlottunk a' Kunstaustellungra, melyben talán más fél óráig gyön[y]örködtettük szemeinket a' szép képeken; végtére egy boltban sok, és nagyon szépen architecturái gustusra készült gazdaságos agyag fűtő kemenczékre találtunk, mellyek közül a' középszerűek²⁹⁸ 5 tallérossak valának /:16 fl. ww:/. **[RAJZ]** Ezek után haza mentünk egy órára ebédülni, és a' Table de hotel-nál ebédültünk, az ebéd öt vagy hat tál itelbül áll, mellyek különös szorgalommal valának el készítve, a' szolgálat pontos, a' vendégek egymás eránt nagyon finomak. Itt vettük észre[, hogy] a' Saxok némelykor akár affectatiobul, akár más valami okbul akkor beszélnek[,] midőn a' levegőt befelé szívják, a' mi előttünk, kik ez illyeshez nem szoktunk[,] nagyon különös vala. Ebéd után meg néztük a' nagy kertet, /:Grosse Garten:/ és a' maurau [manrau, manzau?] siremléket, mely azon a' helyen három tölgy között áll a' várostul talán fél órányi meszszeségre, mellyen²⁹⁹ 1813 26 aug. a Sándor orosz császár mellett agyon lövetett, a sir emlék nagyon egy ügyü. Innét vissza térvén be mentünk a' theatrumba[,] melybe a Page possent[?] adták, az Orchesterbe ültünk. Theatrum után [] haza mentünk vacsorázni, és lefeküdni.

[Augusztus] 26.

Nyolcz órára fel öltözködvén meg néztük a' Protestáns Frauenkirchen nevezet templomot, ez fellül multa minden képzeletünket, részint mert még illyest nem láttunk, részint, mivel az egész valóban roppant épület, és bámulásra méltó; helyes benne a' székek több karzatokon elrendelése³⁰⁰, a' fel járás kup tetejire[,] a' honnét az egész várost gyönyörűen szemlélhetni. Innét le menvén házi szolgánk[,] meg szerevén a' kívánt billeteket[,] el vezete bennünket még egynehány társokkal a' zöld szobába. Ez mindenfél[e] arany[,] ezüst, drága kő, réz, fa nagyon mesterségesen elkészült tárgyakat, faragott, és festett régi képeket foglal magában, szóval ollyas[,] mint a bécsi kincstár, vagy az Ambrosi sammlung, de mivel a' szobák arannyal és festésekkel fel ékesített tükrökkel vagynak be vonva, az egész tündéri szépséget nyer, 's a' szemeket talán a' bécsinél csekélyebb értéke[,] mellyet-is szá[z]szor jobban meg bájolja. Ez meg levén Saxoniai Schweitz részeit ábrázó képecskéket vettünk, és [~~~~~] ebédültünk úgy[,] mint tegnap. Ebéd után három órakor el vezetettünk a' historiai Cabinetbe, ebbe régi fegyverek, 's különösen a' régi uralkodóknak, és más nevezetes férfiaknak vitézi öltözeteik fából faragott természeti³⁰¹ nagyságu lovakon találtattnak. Itt sok szépet láttunk, különösen a' Napoleon czepőit, mellyekben császárnak koronázott és az ő nyergét és csizmáit, mellyekben Dresdánál vala jelen, mivel több napokig az eső esett, 's ezen csizmáit le nem vethette[,] az egyik hátulrul felmettettet; nyerge veres bársony vala. —

Ezután be mentünk csak ketten a' mathematicai Cabinetbe, itt csak a' sok régi mesterséges órák többnyire ketyegtek, majmok dobultak, és más régi fáradságossan készült [eszközök] untatták már úgy el untt szemeinket; a Tsinhauser ígető lencséi, és egy két Nevtonianus, Gregorianus, és Fraunhofferianus tubus leg inkább meg érdemlék a' figyelmet. — Innét ki menvén meg néztük a' Gas készítő fabricát, melyben kö szénbül üres henger formájú retortákban megtüzesedés által hajtatik ki az igő levegő, és csök által vezetetik a' meszes vizen keresztül, a' hol megtisztulván meg [még/megy?] a' gasophilaciumba, ebbül csökön az egész városba széjjel folyik, 's annak idejiben kis csapok által ki eresztetik és meg gyujtatik; midőn be sötédedett [!][,] a' lámpás gyujtogatót meg lestük, és gyujtogatását jó kedvel néztük.

298 Közepes méretűek.

299 A *ly* felett $\bar{\text{v}}$ vonás a kettős hangzó rövidítésére.

300 Elrendezése.

301 Élethű, az eredetinek megfelelő.

[Augusztus] 27.

Reggel hat órakor fel ültünk egy Landkutscher kocsijára, és jöttünk ebédre *Peterswaldig* két Porosz társaságában, ezeknek egyikétől Berlinről, és Münchenről némellyeket értettünk. Peterswaldi lineánál a vizsgállás méltatlan. — Dél után egy két domb meg halladása után el jöttünk a *Nollendorfi dombra*, honnét *Teplitz* felé igen szép kilátás vagyon; nem sokára el érénk a *kulmi* emlékekhez, itt tudni illik a Poroszok és az Ausztriai vitézek, kik 1813. 17 sept a csatamezőn jelen voltak[,] ezen emlékeket öntött vasbul állították; az Ausztriai Coloredo akkor 38 esztendő vezér tiszteletire szenteltetett, az egész ezer és egynehány mázsa vasat foglal magába, 9 öl magas etc. A porosz emlék sokkal kisebb, az előbbent egy invalidus mutogatja[,] és a csata folyamatyát az utazóknak fejtegeti, nem mesze az emléktől helyes házocskába lakik; nem meszsze ezen emlékoszlopoktul fekszik az Arbesrau falu-is. Hét óra után be értünk [írtünk?] *Teplitz*be, végig kocsiztuk, és beszáltunk a fejer lóhoz; öszve szedvén magunkat csizmámat talpalni el küldöttem, 's ki mentünk sétálni; a városka szép, de Badenhoz mégsem lehet hasonlítani, szépek a vendégfogadók, nagy tánczoló, 's ebédlő szalákkal kínálkoznak; de a Francia fel irások akaratom ellen-is boszontottak. Az egész levegő *Teplitz*be a köszén égetés és mész készítés miatt nagyon bűdös, a serük-is ezen bűdös szagot annyira magához huzta, hogy nekem[,] ki ezen szaghoz még hozzá nem s[z]oktam[,] mint a *Teplicziek*, meg innom lehetetlen vala. Vacsoráztunk a *Neptunus* templomába; különösen jól volt elkészülve minden éték, de inni nem lehetett, a borok nagyon drágák. Estve az utzan muzsikát hallottunk, de fáradtak lévén lefeküdtünk.

28. Aug.

Reggel rosz czikorés keserű kávét /:mert ez ebben a tájékban mindenhol szokásban vagyon:/ ittunk, 's ki gyalogoltunk két órai erőlködés után *Ossek* nevezetű helységbe, hol a *Ciscercitáknak*[,] mint mondták[,] igen nevezetes *Clastromjok* vagyon. Mi semmi nevezetesset nem találtunk, a templom többi között figyelmet érdemel, de frontispiciuma sok rendetlen épületek által el van dugva; a kert nedves időbe bizonyosan szebb[,] mint mi találtuk, de semmi esetre szépnek mondani nem lehet; a kertbül egy romlott vár-ra-is vagyon kilátás, más felül látni a *Bilini hegyet*, a hol szinte³⁰² fördök találatnak, és a *Dux* nevezetű városkát, mely a Wallenstein halálátul, szép Casteljátul, és holmi, ugymint kép és fegyver gyűjteményitül híres; *Ossek*ba az ambitusok vörös téglákkal vannak ki rakva, 's azért mindig porosak, a refectorium kétféle téli, 's nyári, mind a kettő, 's főkép az székek, asztalok nagyon csunák. Innét 1 óra folytáig el gyalogoltunk *Dux*ba, de a *Vervalter* jelen nem léte miatt a nevezetességeket a kerten, 's templomon kívül meg nem nézhettük. Ebédeltünk, és a társasági kocsin, két fiatal *Brüni* utasok és egy *Teplitzi* polgár társaságában vissza mentünk *Teplitz*be, itt meg fürödtünk a *Steinbaad*ba; mint itt, mint *Urquelle*be /:a templomnál:/ a víz meg hűtetik, a fördő helyek vagy négszegletessek, vagy gömbölük, mellyekben az ember egészen kinyujtozkodhatik, faragot[t] köbül vannak el készülve, mindegyikbe folyvást folyik a víz, más csón pedig ki folyik, egy fördésnek az ára 12–16 X C. m. Fördés után uzsonnásztunk a Hotel de Almandnál, és *Teplitz*nek a közel levő nevezetes mulató helyeit, ugymint a Schlakenburgot, Delini helyet, Schiesshaust, Grof Klary szép Anglus kertyit meglátogattuk, a *Neptunus* templomban vacsoráztunk, vacsora után jelen voltunk azon ki világosétásnál, és muzsikánál, mellyet a Hauptquelle feltalálásának esztendei napján tartottak; másnap értettük[,] hogy a 10 Károly Frantzia Exkirály³⁰³-is jelen volt, mi nem láthattuk őt. A muzsika nem különös, az ének[,] mellyet nyomtatott czedulákrul kornyikált a fördöbül élő *Teplitzi* nép, ocsmány. — Haza mentünk, 's le feküdtünk.

³⁰² Szintén.

³⁰³ X. (Bourbon) Károly (1757–1836) francia király (1824–30). A francia forradalom és a császárság idején (1789–1814) emigrációban élt, a külföldi intervenciót szervező ellenforradalmi emigráció vezetője volt. XVIII. Lajos uralkodása alatt az ultraroyalisták élén állt. Reakciós törekvéseivel végleg megbuktatta a Bourbon-monarchiát. Az 1830. júliusi forradalom elűzte trónjáról.

29. Aug.³⁰⁴

304 A napló itt befejezetlenül véget ér.